

Svijet 2013. obilježen je globalnom ekonomskom krizom koja pogađa sve i inspirira na zajedničke korake. U tom duhu navodi govor njemačkog predsjednika Horsta Köhlera od 24. 3. 2009: "Došlo je vrijeme kad se možemo sporazumjeti oko zajedničkih zadaća čovječanstva i na njih se obvezati. Sad svi priznaju: trebamo red u globalizaciji, priznata pravila i učinkovite institucije. Taj se red mora pobrinuti za to da se globalna javna dobra kao što su međunarodna financijska stabilnost, ograničavanje zagrijavanja zemlje i jamstvo slobodne i poštene trgovine zajednički definiraju i osiguraju... Kao globalna zajednica trebamo jedan zajednički etos" (270). Kuschel se raduje što se nije umanjio udio religioznih ljudi u svjetskom stanovništvu pod uplivom sekularizirane modernizacije: "Religijske energije predstavljaju globalnu činjenicu. Podcijeniti te energije značilo bi podcijeniti jednu od najsnažnijih pogonskih sila ljudske kulture. Iz tog je razloga uza svekoliku nužnost kritike religija kao sredstva njihova čišćenja pogrešno misliti da se problemi čovječanstva daju riješiti na temelju recepata još više laicizma i sekularizma. Prema mojim iskustvima važnije su strategije samo-čišćenja i unutarnje obnove tradicionalnih religija. Religije će biti čimbenik svjetske politike i u 21. stoljeću, bilo nam to po volji ili ne... Prema tome, temeljna nakana Deklaracije o svjetskom etosu nije 'ispunjena'. Naprotiv, religijski dijalog i obrazovanje za kompetentnost u međureligijskom dijalogu predstavljaju otvorenu zadaću na dnevnom redu" (277). Postavlja pitanje, zašto svjetske religije ne bi mogle zajednički postavljati temelj za suzbijanje globalnih grijeha i za promicanje globalnih kreposti (279). Projekt postavljen pred 20 godina ostaje baština i zadaća.

Vjeroučitelji i njihovi đaci unose univerzalni etos u naše škole i društvo

Nakon demokratskih izbora 18. 11. 1990. i referenduma 1. 3. 1992. u prilog osamostaljenju Bosne i Hercegovine zbog raspada Jugoslavije,

vjerski poglavari muslimana, pravoslavaca, katolika i Židova sa sjedištem u Sarajevu podnijeli su zahtjev Predsjedništvu BiH da se *ponovno uvede* konfesionalni vjeronauk u državne škole kao što je postojao u vrijeme austrijske uprave od 1878. do 1918. te u vrijeme prve Jugoslavije od 1918. do 1945. U razgovorima s ministarstvom prosvjete dogovoreno je da će vjerski poglavari školovati vjeroučitelje i davati im kanonsku misiju te preko svojih religijskih pedagoga prirediti program i udžbenike za pojedine razrede a predmet će biti izborno-obvezatan: u osnovnoj školi religiozni roditelji prijavljuju svoje dijete za vjeronauk, a u srednjoj đaci biraju između nastavka vjeronauka i nekog drugog zamjenskog predmeta (etika, povijest religija). Kad se jednom opredijele na početku školske godine, đaci trebaju redovno slušati taj predmet te iz njega dobivati ocjenu koja se uvažava za prosjek ocjena u dotičnom razredu i na kraju školovanja. Direktori škola zaduženi su da vjeroučitelje koje predlaže nadležni ured pojedine vjerske zajednice prime u radni odnos, ako u pojedinoj školi ima barem 7 učenika te konfesije. Takav vjeronauk počeo je god. 1993. ondje gdje su dopuštale ratne prilike redovnu nastavu. I traje do danas.

Nakon prve serije udžbenika, u kojima je bilo dosta ratnih primjera i ožiljaka, nadležni u uredima za vjeronauk dogovorili su pregled udžbenika i savjetovanje, kako "svojima" predstavljati "druge" a da to ne bude iskrivljivanje ni karikiranje. U svakoj od konfesija postoji nekoliko nastavnih jedinica o drugima tako da se jasno prikaže što na. pr. vjeruju kršćani o Isusu i muslimani o Muhamedu. U školama gdje su vjeroučitelji otvoreni za suradnju, ponekad musliman vjeroučitelj predstavi kršćanskim đacima osnove svoje vjere ili pojedinog blagdana, bez prozelitizma, i obratno. Svaka od vjerskih zajednica priređuje seminare permanentnog obrazovanja za svoje vjeroučitelje i oni služe za prenošenje novih smjernica te za izmjenu iskustava. U okviru Međureligijskog vijeća nastala je inicijativa da se organizira

mješoviti seminar za vjeroučitelje god. 2011, dakako uz selekciju sudionika koje šalju njihovi nadležni koordinatori. Na konferenciji muslimanskih, pravoslavnih i katoličkih vjeroučitelja u Sarajevu od 6. do 8. lipnja 2014, koju je organizirao Katehetski ured Vrhbosanske nadbiskupije u Sarajevu, sudjelovalo je 70 vjeroučitelja iz ovih triju zajednica, uz podršku svojih nadležnih poglavara. Jedan od sudionika bio je i episkop Hrizostom koji u ime pravoslavnih episkopa u BiH vodi školski vjeronauk za pravoslavce. On je pozvao na takav susret u Brčkom za godinu 2015.

Ovi seminari mogli bi postati još jedna prigoda za učenje o odgovornosti svih za zajedničko dobro i prenošenje univerzalnog etosa u školske klupe naše pluralne zemlje. Prijatelji mira koji su spremni njegovati zajedničke vrijednosti i rješavati zajedničke probleme trebali bi to podržati.

Mato Zovkić

ISIS: u srcu vojske terora

(Michael Weiss i Hassan Hassan, *ISIS: u srcu vojske terora*, prijevod: Mirnes Kovač i Muhamed Fazlović, Jutarnji list i Buybook, Zagreb - Sarajevo, 2015)

Takozvana Islamska država u Iraku i Siriji (Islamska država u Iraku i Šamu/Levantu - ISIL, ISIL, IDIŠ ili DAIŠ) za mnoge je pojava koja je došla iz vedra neba i takvi su bili zatečeni kako njihovom brutalnošću tako i njihovim brzim širenjem i sposobnošću da pomoću straha upravljaju velikim područjem Bliskog istoka i da po istom

modelu destabilizuju i brojne druge zemlje svijeta. Rijetki su oni koji su već dugo upozoravali da ta ideologija samo vrebava svoju priliku da se nametne muslimanskom svijetu kao jedina alternativa izlaska iz brojnih nagomilanih problema i nepravdi s kojima se ti narodi desetljećima nose daleko od očiju ostatka svijeta koji je zainteresovan samo za njihove prirodne resurse.

Za sve one koji bolje poznaju situaciju u tom dijelu svijeta pojava IISL-a nije došla niotkuda i ona ima svoje korijene u svemu što se u tom dijelu svijeta dešava od pada Osman-skog hilafeta, pa i prije, a lista onih koji su pomogli nastanku i širenju ISIS-a je duga i uveliko se podudara sa listom država i centara moći koji se sada navodno protiv nje bore.

Jedna od rijetkih ozbiljnih studija koja objašnjava korijene ISIS-ove ideologije i to kako oni nisu došli iz "vedra neba" je knjiga "ISIS: u srcu vojske terora" koju su napisali američki novinar Michael Weiss i sirijski analitičar Hassan Hassan.

U knjizi autori objašnjavaju kako su se ti nasilni ekstremisti razvili iz gotovo poražene iračke pobunjeničke skupine u "džihadističku vojsku" s međunarodnom mrežom dobrovoljaca koji, okrutnim videosnimkama smaknuća, šire nasilje i kaos diljem Bliskog istoka. Od ranih dana Abu Musaba al-Zarkavija, osnivača prve inkarnacije ISIS-a kao "iračke al-Qa'ide", Weiss i Hassan otkrivaju ko su ključni igrači - od njihovog neuhvatljivog, prepredenog vođe Abu Bakra al-Bagdadija do bivših Sadamovih baasista - odakle dolaze, kako su uspjeli privući i lokalnu i globalnu potporu te kako djeluju na svim nivoima - od strategije odnosa s medijima do ilegalne trgovine naftom.

Autori bez političke korektnosti pokazuju kako je političko i vojno djelovanje Sjedinjenih Američkih Država, Iraka, Irana, Sirije i brojnih drugih aktera potaknulo ISIS-ovu nevjerovatnu, burnu ekspanziju. Na temelju originalnih intervju s bivšim djelatnicima Američke vojske i aktualnim borcima ISIS-a, autori također

otkrivaju međusobne razmirice i borbe unutar samog pokreta, kao i ISIS-ovu mržnju prema šiitskim muslimanima, koja je pokrenula još jedan sektaški rat u regiji - baš poput onog za koji su Sjedinjene Američke Države mislile da je zaustavljen 2011. godine u Iraku. "Osvanula je nova generacija terorista i da bismo shvatili kako ih zaustaviti, moramo prvo shvatiti ko su" - tvrde ovi dobri poznavali kako situacije na Bliskom istoku tako i islamističkim pokretima. I uistinu prvi korak da se zaustavi ideologija ISIS-a mora počivati na stvarnom upoznavanju s ideologijom i okolnostima koje su je proizvele a ne samo da se priča završava promocijom "teorije zavjere" ili lažnom političkom korektnošću koja treba da amnestira mnoge od njihove odgovornosti za sve što se danas dešava ne samo u gradovima kojima ISIS vlada nego i tamo gdje pokušava osnovati svoje nove *emirate* ili pokrajine samoproglašenog hilafeta.

Ova knjiga je, kako priznaju i sami autori, na neki način lična ispovijest utemeljena na ličnom iskustvu. Jedan autor, Hassan Hassan je rođeni Sirijac iz graničnog grada Abu Kamala koji je dugo bio glavni ulaz za strane borce i lokalne militante koji su odlazili u Irak, a sada se vraćaju u Siriju. Drugi autor, Michael Weiss izvještavao je iz Al-Baba, predgrađa Haleba (Alepa), nekadašnje kolijevke sirijskog nezavisnog i prodemokratskog građanskog društva koji je u vrijeme pisanja knjige bio pod kontrolom ISIS-a. Zato autori vrlo dobro znaju o čemu pišu i za razliku od većine zapadnih autora događaje u tom dijelu svijeta ne tumače kroz prizmu ideoloških i dnevopolitičkih ustaljenih narativa. Ovo štivo je pogled na problem ISIS-a "iznutra" iz perspektive tih društava i zato su autori primijetili mnoge detalje koje oni koji o istoj temi pišu ili su pisali nisu primijetili.

Oni koji na probleme Bliskog istoka gledaju izvana, prvo ne žele da vide, a kasnije, zbog te svoje ideološke sljepoće, ne mogu da vide svu njegovu kompleksnost. To se najbolje vidi u fenomenu uspona ISIS-a. Oni koji su, npr, o ratu u Iraku i Siriji pisali

ostručeno navijajući za savezničke snage ne želeći priznati sve pogreške neokonzervativnog intervencionizma sada se čudom čude kako im se ISIS stvorio pred nosom a da oni to nisu primijetili. Ovo štivo nudi priliku mnogima, ukoliko to uistinu žele, da kritički sagledaju svoju ulogu u nastanku DAIŠ-a i da iz toga izvuku pouku da koketiranje sa radikalnim skupinama i ideologijama, iako kratkoročno možda donosi političku ili taktičku korist dugoročno prijeto da uništi čitava društva i države. Radikalne ideologije i oni koji misle da ih koriste najčešće se u konačnici okreću protiv onih koji su ih kreirali i njima manipulirali. Tako su mnogi koristili ISIS i njegove preteče širom svijeta misleći da oni njih koriste dok su ustvari ti fanatični borci koristili njih i njihove nedosljednosti i slabosti kako bi nastavili svoju viziju "brutalne ali svete borbe" za njihovu viziju "islamske države".

Kompleksan problem

Početna poglavlja knjige bave se uglavnom složenom historijom ISIS-ovih prethodnih inkarnacija, oslanjajući se na desetine originalnih intervju s bivšim američkim vojnim obavještajcima i protuterorističkim dužnosnicima te sa zapadnim diplomatama koji su pratili pripadnike Al-Qa'ide u Iraku, borile se s njima i zatvarali ih. U tim svojim analizama autori su došli do zaključka kako je ISIS zapravo najnovija fronta u jednoj krvavoj kulminaciji dugogodišnjeg sukobljavanja u redovima "međunarodnog džihadizma". Jedno od ključnih pitanja oko kojeg su se sljedbenici ovih pokreta raspravljali jeste ne samo pitanje definicije džihada, kako se on vodi nego i ono protiv koga se vodi. U tim ideološkim raspravama isplivalo je i pitanje o tome jesu li šiiti, aleviti i druge manjinske sekte i etničke zajednice valjani ciljevi za napad, ili, trebaju li oni biti pošteđeni u kontekstu "zla koje sve više pritišće, sukobljavanja s Americancima i njihovim cionističko-križarskim saveznicima". Fanatičniju stranu ove rasprave utjelovio je Abu

Musab al-Zarkavi, jordanski utemeljitelj Al-Qaide u Iraku, dok je ona “umjerenija” strana bila utjelovljena u njegovom šefu i zaštitniku i formalno nadređenom- Osami bin Ladenu.

Tako autori dobro primjećuju kako je trenutni sukob između Al-Qaide i ISIS-a bio neizbježan još otkad su Al-Zarkavi i Bin Laden prvi put ugledali jednog drugog u Afganistanu 1999. godine. Udruženi, oni su pomogli da se Irak rascjepka, da se potaknu šiitski uzvratni zločini i da to uzme krvavi danak u američkim životima i životima saveznika. Upravo ta povijest povezuje zajedno posljednje desetljeće sukoba s agendama režima u Iranu i Siriji, bez kojih ne možemo istinski razumjeti ISIS danas. I premda je nemoguće, tvrde autori, odrediti koja će strana u “džihadističkoj raspravi” u konačnici pobijediti, ili hoće li uopće biti pobjednika, činjenica da je Al-Qaida posljednjih godina u stanju bratoubilačkog sukoba sa svojom bivšom podružnicom zasigurno će odrediti kako će se Zapad nastaviti boriti s objema. Ovaj sukob govori jako puno i o ideologiji koja te pokrete motivise i koja vodi samo daljnjim sukobljavanjima, isključivostima i netrpeljivostima među samim muslimanima pa čak i onima koji slijede taj militantni i nasilni diskurs vjerske argumentacije i interpretacije tradicije.

U drugom dijelu knjige Weiss i Hassan analiziraju porijeklo Sirijske revolucije, pokazujući kako je Al-Asadov režim, koji je dugo podržavao i podmićivao terorizam Al-Qaide u susjedstvu, pokušao sebe predstaviti ne samo kao jedinu žrtvu svog nekadašnjeg saveznika, nego također perverzno stvoriti plodne uvjete da se takav terorizam ukorijeni unutar Sirije.

Konačno, istraživanje proučava ISIS onakav kakav je on danas, “pod vodstvom Al-Bagdadija i njegovih pripravnih krvnika”, oslanjajući se na intervjue s aktivnim ili sada već preminulim ISIS-ovim militantima, špijunima i tzv. agentima spavaćima, i, dakako, s njihovim žrtvama- pripadnicima sirijskih plemena, pobunjenicima i aktivistima.

U svakom slučaju ovo je neophodno štivo za sve one koji ne pristaju na pojednostavljenu sliku o ISIS-u kao “saci zavedenih fanatika” ili “proizvodu jedne obavještajne službe”. Knjiga “ISIS: u srcu vojske terora” Michael Weiss i Hassan Hassan to najbolje i dokazuje.

Muhamed Jusić

Priče i legende trebinjskih Bošnjaka

(Mevlida Serdarević, *Priče i legende trebinjskih Bošnjaka*, Knjiga I, Art 7 Sarajevo, 2012. str. 291.)

Istraživati porijeklo i historijat pojedinih porodica, zbog pomanjkanja arhivskih izvora ili pisanih spomenika u Bosni i Hercegovini, jedan je od najvećih istraživačkih izazova, kako profesionalnim historičarima, amaterima još i više. To znaju svi oni koji su pokušali da saznaju ko su bili njihovi preci, odakle su došli, čime su se bavili i sl. Zato su malobrojne one bosanskohercegovačke porodice/familije koje kroz više generacija možemo pratiti, a još je manje onih koje znaju svoje ishodište i rodonačelnika. Na prste mogu izbrojiti bosanskohercegovačke porodice koje imaju urađena genealoška stabla koja su, uglavnom, radili amateri, jer se u Bosni i Hercegovini nijedna naučna institucija ne bavi genealogijama naših porodica.

Istu sudbinu u vezi s poznavanjem svoje prošlosti dijele i bošnjačke porodice porijeklom iz Trebinja, odnosno trebinjski Bošnjaci ili trebinjski muslimani koji su tokom posljednjeg

rata (1992–1995) morali napustiti svoj grad pa su se raselili širom svijeta. Zbog nametnutih novih životnih okolnosti i izbjegličkog života u mnogim raseljenim porodicama izbljedjelo je i sjećanja na pojedine porodične legende kao i saznanja o prethodnim dešavanjima u njihovim porodicama kao i pojedinim ličnostima iz dalje prošlosti. Malo je zapisanih historijskih činjenica o trebinjskim Bošnjacima, o njihovom doseljavanju (prisilnom, kao što je bilo i iseljavanje) početkom 18. stoljeća i ona su teško dostupna, jer su “razasute kao kamenčići” po raznim arhivskim ustanovama pa ih treba skupljati i sastavljati u mozaik, priču o prošlosti trebinjskih Bošnjaka.

Zbog malobrojnih “raspoloženih” kazivača o prošlosti pojedinih porodica kao i zbog nedostatka sačuvanih pisanih spomenika, kako kod pojedinaca tako i u arhivskim ustanovama, mnogi su odustali od pokušaja da saznaju ko su, odakle su i ko su bili njihovi stari, a još su rjeđi oni koji se odluče da saznaju nešto više o historiji “tuđih” porodica. Među takvim rijetkim istraživačima je gospođa Mevlida Serdarević, dipl. pravica i direktorica Muzeja grada Sarajeva u penziji. Gospođa Serdarević je našu historiografsku literaturu obogatila neobičnom i veoma zanimljivom knjigom u dva dijela koja govori o pričama i legendama trebinjskih Bošnjaka i sigurno će popuniti prazninu u našoj historiografiji u kojoj skoro da i nemamo knjiga takvog žanra. Gospođa Serdarević je rođena Dubrovkinja, ali ima korijene u Trebinju pa otuda i ljubav za historiju ovog lijepog grada, Trebinje kao i svijest o vlastitim korijenima i pripadanju određenom kulturnom krugu.

U knjizi *Priče i legende trebinjskih Bošnjaka*, knjiga I (Sarajevo, 2012) obrađene su priče i legende 19 porodica trebinjskih Bošnjaka: Arslanagići, Babovići, Begovići, Cvijetići, Čatovići, Čustovići, Danovići, Erkočevići, Hajdarhodžići, Hadžiahmetovići, Hadžismajlovići, Hamzići, Kravići, Omanovići, Resulbegovići, Sadovići, Šahovići, Tičići i Zubčevići.